

הרב יהודה עמיטל שיחה לשבת שובה

שובה ישראל

באחת מנבואות התשובה המפורסמות, פונה הושע אל עם ישראל בקריאה:

”שובה ישראל עד ה' א-להיך כי כשלת בעונך”
(הושע י"ד, ב)

לכאורה דברי הושע קשים: הרי ”עוון” הוא חטא במזיד, ואם כן מדוע נאמר ”כשלת” - ביטוי שממנו משמע שמדובר בסך הכול במעידה? הגמרא ביומא פו: עומדת על קושי זה, ולומדת מן המילה ”כשלת” ש”גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות”. אולם, עדיין יש לברר כיצד פשעים שנעשו בזדון הופכים לשגגות?

הברייתא בעבודה זרה יז. דנה גם היא בענייני תשובה ומספרת:

”אמרו עליו על רבי אלעזר בן דורדיא שלא הניח זונה בעולם שלא בא עליה. פעם אחת שמע שיש זונה אחת בכרכי הים, והיתה נוטלת כיס דינרין בשכרה. נטל כיס דינרין והלך ועבר עליה שבעה נהרות. בשעת הרגל דבר הפיחה. אמרה 'כשם שהפיחה זו אינה חוזרת למקומה כך אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה'. הלך וישב בין שני הרים וגבעות, אמר: 'הרים וגבעות! בקשו עלי רחמים'. אמרו לו: 'עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר: כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה'. אמר: 'שמים וארץ! בקשו עלי רחמים'. אמרו לו: 'עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר: כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה'. אמר: 'חמה ולבנה! בקשו עלי רחמים'. אמרו לו: 'עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר: וחפרה הלבנה ובושה החמה'. אמר: 'כוכבים ומזלות! בקשו עלי רחמים'. אמרו לו: 'עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר: ונמקו כל צבא השמים'. אמר: 'אין הדבר תלוי אלא בי'. הניח ראשו בן ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו. יצתה בת קול ואמרה: רבי אלעזר בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא”

גם סיפור זה הוא מוזר ביותר במבט ראשון: מה פשר העובדה שרבי אלעזר בן דורדיא לא הניח זונה שלא בא עליה? מדוע השקיע מאמץ כה רב על מנת להגיע לזונה האחרונה שעוד נותרה בעולם? מה פשר דבריה של הזונה ומה פשר הדיאלוג שלו עם ההרים והגבעות?

רבי אלעזר בן דורדיא היה אדם בעל שאיפות רוחניות גבוהות. הוא רצה להיות יהודי טוב, אולי אפילו תלמיד חכם, אך לפני כן רצה ליהנות מהעולם הזה ככל שניתן. לכן, הוא תכנן למצות את כל ההנאות הקיימות בעולם הזה ורק אז להתחיל לעבוד את ה' בשלמות. זה פשר הליכתו לכל הזונות בעולם והמאמץ שהשקיע על מנת להגיע לזונה האחרונה שנותרה בכרכי הים.

אולם, זונה זו הבינה שהאדם העומד לפניו איננו אדם רגיל. היא חשה שאדם זה אינו נמצא במקומו הטבעי, ובעצם חפץ להספיק כמה שיותר ואז לעזוב את דרך החטא. היא הבינה שהוא איננו מחפש סתם הנאה רגעית, כשאר בני האדם, ועל כן אמרה לו שדרכו לא תצליח. הזונה הבינה את מה שר' אליעזר לא הבין: אדם שאומר ”אחטא ואשוב” משתקע בעולם של חטא באופן שכבר לא ישוב.

ואמנם, נדמה שפירוש הביטוי ”האומר 'אחטא ואשוב'” ואומר ”אחטא ואשוב” - אין מספיק בידו לעשות תשובה”, אותו אומרים חז”ל, איננו שהקב”ה מפריע לאדם כזה לעשות תשובה, אלא שאדם כזה לא יצליח בדרך כלל לשוב בתשובה. זהו גם ביאור הפסוק ”כי כשלת בעונך” אותו אומר הושע: החוטא הולך ונכשל בחטאיו, והם הולכים ומשתרגים על צווארו מבלי שיוכל להשתחרר מהם, על אף שמלכתחילה לא התכוון כלל להשתקע בצורה כזאת בעולם החטא. למרות שהחטא נעשה בזדון, עדיין החוטא בד”כ לא מצפה ליפול לתהומות החטא בצורה כ”כ קיצונית, ובמובן זה מדובר בכשלון שבא לו בהפתעה.

ואכן, בסוף הסיפור אנו מגלים שר' אליעזר בן דורדיא הבין את מצבו. בעקבות תובנה זו, והבנה של הדרך ללא חזור בה היה שריו, חטאיו נמאסו בעיניו והוא הרגיש אפס - אדם שאינו שווה דבר. מכיוון שהרגיש חסר אונים החליט לפנות אל איתני הטבע - ההרים, הגבעות, השמים, הארץ, השמש והירח וכו' - מתוך מחשבה שהם בעוצמתם הגדולה יוכלו לסייע לו.

אולם, ההנחה של ר' אליעזר שהוא אינו שווה כלום הייתה מוטעית. בעצם, הוא נפל בפח שאליז נופלים רבים מהחוטאים הרוצים לחזור בתשובה. למעשה, גם אדם חוטא הרוצה לחזור בתשובה הוא אדם האהוב על הקב”ה. רק לבסוף מבין ר' אליעזר שאין הוא צריך לפנות לאיתני הטבע בשביל שהקב”ה יעזור לו אלא ”אין הדבר תלוי אלא בו”. הוא הבין כמה כוח יש בו וחזר בתשובה שלמה.

ואמנם, משעשה החוטא תשובה הרי הוא מנצל את כוחותיו לחיוב, וחטאיו, שאותם עשה אמנם במזיד, אינם נמדדים עתה אלא לפי הדרך שבה נכשל בהם ונגרר אחריהם קודם שמצא בנפשו את הכוח להפוך את הקערה על פיה. לכן, לאחר התשובה אין הם נחשבים לו כי אם כשגגות, בהתאם להקשר הכולל שבו נעשו.

* בית המדרש הוירטואלי שליד ישיבת הר עציון *

* <http://www.etzion.org.il/vbm> האתר בעברית: *

* <http://www.vbm-torah.org> האתר באנגלית: *

* משרדי בית המדרש הוירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5 *

* דואל: office@etzion.org.il *

* ~~~~~ *